

CEMİYET-İ ECZACIYAN DER ASİTANE-İ ALİYE'DEN TÜRK ECZACILARI BİRLİĞİ'NE

*A*nadolu'da ilk eczaneler Selçuklular döneminde kurulan hastanelerde açılmıştır. Darüşşifaların vakfiyelerinde ilaç hazırlama işleriyle uğraşan saydalan, şerbetiyan ve uşşaban ünvanı taşıyan kişilerin adı geçmektedir. Avrupa'dakilere benzer eczaneler ise 18. yüzyıl ortalarında açılmaya başlamıştır. Avrupa'daki Eczacı Okullarından mezun yabancı uyruklu eczacılar tarafından açılan bu eczanelerin bilinen en eskisi 1757 yılında Bahçekapı'da açılan "İki kapılı Eczâhâne"dir.

19. yüzyıl ortalarına kadar eczacılık mesleği bir eczacının yanında çıraklıktan başlayarak öğreniliyordu. Sultan Mahmut II tarafından Galatasaray'da kurulan Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane'de 14 Mayıs 1839 tarihinde "Eczacı Sınıfı"nın açılmasıyla Türkiye'de eczacılık öğretimi başlamıştır.

Osmanlı eczacıları 19. yüzyılın ikinci yarısında mesleki sorunlarını tartışmak ve çözüm aramak amacıyla cemiyetler kurmaya başlamışlardır.

İstanbul'da kurulan ilk eczacılık meslek örgütü 6 Mayıs 1864 tarihinde Ecz. Giorgio Della Sudda (Fayk Paşa) öncülüğünde kurulmuş olan "**Société de Pharmacie de Constantinople – Cemiyet-i Eczacıyan der Asitane-i Aliye**"dir. Yabancı uyruklu ve azınlığa mensup eczacılar tarafından kurulan ve resmi dili Fransızca olan bu cemiyet 1868 yılından itibaren çalışmalarına 10 yıl ara vermiştir. 9 Haziran 1879 tarihinde üyelerin bir bölümü toplanarak cemiyeti tekrar açmaya karar vermişler ve Charles Bonkowski'yi başkanlığa seçmişlerdir. Bu ikinci dönemde

başlangıçta 185 olan üye sayısı daha sonra 210'a çıkmış olup sadece iki Türk üye, Numan Bey ve Rıza Efendi, bulunmaktadır. Cemiyet 1879 yılında "Journal de la Société de Constantinople" ismiyle Fransızca bir dergi çıkartmaya başlamıştır. Türkiye'de yayınlanan bu ilk eczacılık dergisinin yayın hayatı ancak iki yıl sürmüştür. 1881 yılında Cemiyetin Türkçe adı olarak "Cemiyet-i Osmaniye-i Eczacıyan" adını kullanma yetkisi verilmiş, ancak "Société de Pharmacie de Constantinople-Dersaadet Eczacı Cemiyeti" adı kullanılmıştır. 1882 yılından itibaren çalışmalarına ikinci kez ara veren Cemiyet Eczacı Adolphe Matcovich'in çağrısı üzerine 1892 yılında faaliyetine yeniden başlamıştır. Pierre Apéry tarafından 1888 yılından beri yayınlanan "Revue Médico-pharmaceutique" isimli dergide "Bulletin de la Société de Pharmacie de Constantinople" başlığıyla bir bölüm ayrılmasına karar verilmiştir. Cemiyetin bu üçüncü döneminde ikisi Türk, Süreyya Efendi ve Bekir Efendi, 85 üyesi bulunmaktadır.

Osmanlı döneminde kurulan ikinci cemiyet İstanbul'da çalışan, ihtiyacı olan eczacılara ve ailelerine yardım amacıyla 25 Ocak 1891 tarihinde kurulmuş olan "**Association Pharmaceutique de Secours Mutuel de Constantinople – İstanbul Eczacıları Karşılıklı Yardım Birliği**"dir.

1907 yılında gene İstanbul'da yabancı uyruklu eczane sahipleri "**Association des Pharmaciens Etrangers – Yabancı Eczacılar Birliği**"ni kurmuşlar ancak bu cemiyetin ömrü kısa sürmüştür.

İkinci Meşrutiyetin ilanından hemen sonra İstanbul'da Türk ve azınlıktan 250 kadar eczane sahibi Ecz. Hamdi Bey, Ecz. Ethem Pertev Bey ve Ecz. Beşir Kemal Beyin öncülüğünde 20 Ağustos 1908 tarihinde toplanarak "**Osmanlı Eczacı**

İttihad Cemiyeti – Union

Pharmaceutique Ottomane

" ismiyle bir cemiyet kurmuşlardır. Başkanlığa Ecz. Hamdi Bey seçilmiştir. Kısa süre sonra gayrimüslim üyeler yönetim kurulunun nizamname ve ilaç tarifesi

ile ilgili sorunları iyi takip edemediği gerekçesiyle ayrılarak yeni bir cemiyet kurmuşlardır. Böylece üye sayısı 20 ye düşen cemiyet bir süre sonra kapanmıştır.

Osmanlı Eczacı İttihad Cemiyetinden ayrılan Türk olmayan eczacılar 19 Kasım 1909'da "**Société des Pharmaciens de l'Empire Ottoman – Devlet-i Osmaniye Eczacıları Cemiyeti**"ni kurmuşlardır. Başkanlığına Pierre Apéry seçilmiştir. Bir süre sonra Türk eczacılar da cemiyete katılmışlar ve Fransızca olan resmi dili, 1911 yılında Türkçeye çevrilmiştir. İtalyan ve Balkan harpleri nedeniyle cemiyet çalışmalarına bir süre ara veril-

Dersaadet Eczacı Cemiyeti mührü
(T. Baytop Koleksiyonu)

miş ve 1913 yılı sonunda yapılan fevkalade genel kurul toplantısıyla çalışmalarına yeniden başlamıştır.

Devlet-i Osmaniye Eczacıları Cemiyeti mührü
(T.Baytop Koleksiyonu)

1909 yılında İzmir'de Rum eczacılar tarafından "**Farmakeftiki Enosis Smirneon – İzmir Eczacılar Birliği**" kurulmuştur. Yunanlıların İzmir'i işgalinden sonra cemiyet "**Mikroasiatikos Farmakeftikos Silogos – Küçük Asya Eczacılık Birliği**" adını almış ve 1922'de Yunanlıların İzmir'i terk etmesiyle kapanmıştır.

İstanbul'daki ecza tüccarları 12 Mart 1921 tarihinde toplanarak bir cemiyet kurmaya karar vermişler ve İçişleri Bakanlığının onayı ile "**Der-saadet Ecza Tüccaranı Cemiyeti – Association des droguistes de Constantinople**" kurulmuştur. Bu cemiyet 1927 yılına kadar devam etmiştir.

Lozan Antlaşmasının yapılması ve yabancı devlet ordularının İstanbul'u terk etmelerinden sonra İstanbul'lu eczacılar yeniden cemiyet kurmak için çalışmalara başlamışlardır.

Devlet-i Osmaniye Eczacıları Cemiyetinin eski üyeleri 13.6.1924 günü İstanbul'da bir genel

kongre yaparak "**Türkiye Eczacıları Cemiyeti**" adıyla çalışmalarına devam etme kararı almışlardır. Yapılan seçim ile Ecz. Ethem Pertev Bey başkanlığa getirilmiştir. 1.12.1926 tarihinde yapılan ikinci genel kurul toplantısında sadece eczane sahiplerinin değil tüm diplomalı eczacıların cemiyete üye olmasına karar verilmiştir. 29.6.1928 tarihinde yapılan üçüncü genel kurulda bu konu tekrar tartışılmış ve cemiyetin adının "**İstanbul Eczacılar Cemiyeti**" olarak değiştirilmesine karar verilmiştir. Tartışmaların devam etmesi üzerine 29.3.1929 tarihinde olağanüstü bir toplantı yapılarak, eczane sahibi olmayan eczacıların üyelikten çıkartılmasına ve adının yeniden "**Türkiye Eczacıları Cemiyeti**" olmasına karar verilmiştir.

Türkiye Eczacıları Cemiyeti'nin 1928 yılında Almanya'da yaptırılan ilk rozeti (T.Baytop Koleksiyonu)

Bütün eczacıları bir cemiyet altında toplamak isteyen bir grup eczacı yeni bir cemiyet kurmaya karar vermişler ve "**Türk Farmakoloğ Birliği**"ni kurmuşlardır. İlk genel kurul toplantısını 23.8.1930 tarihinde yapan cemiyet 1931 yılında "**Farmakoloğ**" isimli bir dergi yayınlamaya başlamıştır. 26.4.1935 tarihinde yapılan Genel Kurul toplantısında, o dönemdeki dil devrimi akımının etkisiyle cemiyetin adı "**Türkiye Emgen Kurumu**" olarak

değiştirilmiş ancak iki yıl sonra yeniden "**Türkiye Eczacıları Birliği**" adını almıştır.

Zamanla memur eczacılar, depocular, laboratuvarcılar ayrı ayrı cemiyetler kurmaya başlamışlardır. 1954 yılında cemiyet bünyesinde sadece eczane sahipleri kalmış ve cemiyetin adı "**Türkiye Eczane Sahipleri Cemiyeti**" olarak değiştirilmiştir.

1923 yılında Samsun'da "**Anadolu Türk Eczacı Birliği**" ve İzmir'de "**İzmir Eczacılar Cemiyeti**" kurulmuştur.

1928 yılında çıkartılan eczane sınırlaması yasasından şikayetçi olan eczacılar Ecz. Remzi Kocaer'in öncülüğünde 1950 yılında "**Türkiye Eczacıları Yardımlaşma Cemiyeti**"ni kurmuşlar ve sınırlamanın kaldırılması için çalışmışlardır. Eczane sınırlamasını kaldıran 6197 sayılı kanunun 18.12.1953 tarihinde kabul edilmesi üzerine kurucular amaçlarına eriştikleri için cemiyeti kapatma kararı almışlardır.

1950 yılında "**Türkiye Tıbbi Müstahzarat Sanayi ve Laboratuvarları Cemiyeti**" ve 1953 yılında da "**Türkiye Ecza Depocuları Cemiyeti**" kurulmuştur.

1686 sayılı ve 12.6.1930 tarihli bir ek kanun ile eczacılar Etibba Odalarına dahil edilmişlerdir. 1933 yılı Etibba Odası Aza Cetveli üzerinde yaptığımız bir araştırmaya göre İstanbul'da 111 eczacının kayıtlı olduğu görülmüştür.

Türk eczacılarının gerçek anlamda örgütlenmeleri **Türk Eczacıları Birliği**'nin kurulmasıyla gerçekleşmiştir. 1953 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Vekaletince "Eczacı Odaları Birliği" kanunu hazırlanarak Meclise sunulmuştur. Bu kanunun Başbakan Adnan Menderes imzası ile Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulan gerekçesi yani "esbabı mucibe layihası" bu kitaba Meclis Tutanaklarından aynen aktarılmıştır. Meclis'te yapılan görüşmelerden sonra 6643 sayılı "Türk Eczacıları Birliği" kanunu 25 Ocak 1956 günü kabul edilmiş ve 2 Şubat 1956 tarihli 9223 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Mecliste bu kanun üzerinde yapılan görüşmeleri içeren Meclis Tutanakları da bu kitapta yer almaktadır.

Bu kanunun geçici maddesine göre kanunun yayın tarihinden itibaren iki ay içinde meslek ile ilgili cemiyetler genel kurullarını toplayarak ilk Büyük Kongre için beşer delege seçeceklerdir. İlk Büyük Kongre yayın tarihinden sonra dört ay içinde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının daveti ile Ankara'da toplanarak Merkez Heyeti ile Yüksek Haysiyet Divanı üyelerini ve deneticileri seçecektir. Merkez Heyeti bir ay içinde kurulacak eczacı odalarının merkez ve sınırlarını belirleyecektir. Takibeden Büyük Kongrede bütün seçimler yenilenecektir.

Bundan sonraki gelişmeler bu geçici madde uyarınca gerçekleşmiştir.

İlk Büyük Kongre (Kurucu Büyük Kongre) 21 Mayıs 1956 tarihinde Ankara'da Sağlık Bakanlığı Konferans Salonunda Sağlık Bakanı Nafiz Körez

başkanlığında toplanmıştır. Bu Kongrenin zabıtlarını sonraki sayfalarda bulacaksınız. Yapılan seçimler sonucunda ilk ve kurucu Merkez Heyeti Vahit Demirkan, Asaf Hamzalay, Muzaffer Dinçol, Selahattin Tandal, M.Faruk Önger, Pertev Ertem ve Rıdvan Özerler'den oluşmuştur.

Merkez Heyeti Vasıf Demirkan'ın başkanlığında üç ay içinde Türkiye'yi 9 bölge olarak tanımlayıp Eczacı Odalarını kurmuşlardır. Kurulan odalar sırasıyla Ankara, İstanbul, Bursa, İzmir, Adana, Samsun ve Konya Eczacı Odalarıdır. Bu odalar Eylül 1956 da yasal kongrelerini yapmışlar ve böylece 28-30 Kasım 1956 da İkinci Büyük Kongre İstanbul'da toplanmıştır.

Türk Eczacıları Birliğinin kuruluşundan bugüne geçen 50 yıl içinde 35 Büyük Kongre toplanmıştır. Bugün Türkiye'de 47 Bölge Eczacı Odası eczacılara hizmet vermektedir. Kuruluş yıllarına göre bu bölgeler aşağıda verilmiştir:

1956

1. Bölge İstanbul Eczacı Odası
2. Bölge Ankara Eczacı Odası
3. Bölge İzmir Eczacı Odası
4. Bölge Adana Eczacı Odası
5. Bölge Konya Eczacı Odası
6. Bölge Samsun Eczacı Odası
7. Bölge Bursa Eczacı Odası
8. Bölge Gaziantep Eczacı Odası

1966

9. Bölge Eskişehir Eczacı Odası

1967

10. Bölge Antalya Eczacı Odası

1970

11. Bölge Diyarbakır Eczacı Odası

1972

12. Bölge Kayseri Eczacı Odası
13. Bölge Erzurum Eczacı Odası
14. Bölge Kahramanmaraş Eczacı Odası
15. Bölge Isparta Eczacı Odası
16. Bölge Denizli Eczacı Odası
17. Bölge Zonguldak Eczacı Odası
18. Bölge Trabzon Eczacı Odası
19. Bölge Tekirdağ Eczacı Odası
20. Bölge Sakarya Eczacı Odası

1974

21. Bölge Aydın Eczacı Odası
22. Bölge Malatya Eczacı Odası

1975

23. Bölge Elazığ Eczacı Odası

1976

24. Bölge Ordu Eczacı Odası

1977

25. Bölge Mersin Eczacı Odası

1980

26. Bölge Kastamonu Eczacı Odası

1982

27. Bölge Şanlıurfa Eczacı Odası

1984

28. Bölge Hatay Eczacı Odası
29. Bölge Manisa Eczacı Odası

1985

- 30. Bölge Balıkesir Eczacı Odası
- 31. Bölge Kocaeli Eczacı Odası

1989

- 32. Bölge Muğla Eczacı Odası

1990

- 33. Bölge Afyonkarahisar Eczacı Odası

1992

- 34. Bölge Aksaray Eczacı Odası

1995

- 35. Bölge Kütahya Eczacı Odası

1996

- 36. Bölge Çanakkale Eczacı Odası
- 37. Bölge Sivas Eczacı Odası
- 38. Bölge Van Eczacı Odası

1997

- 39. Bölge Edirne Eczacı Odası

2001

- 40. Bölge Kırklareli Eczacı Odası

2003

- 41. Bölge Tokat Eczacı Odası

2004

- 42. Bölge Giresun Eczacı Odası
- 43. Bölge Mardin Eczacı Odası
- 44. Bölge Batman Eczacı Odası
- 45. Bölge Çorum Eczacı Odası

2006

- 46. Bölge Uşak Eczacı Odası
- 47. Bölge Amasya Eczacı Odası

Kaynaklar

1. Baylav N, Eczacılık Tarihi, İstanbul 1968.
2. Baytop T, Türk Eczacılık Tarihi, 2. Baskı (Haz. A.Mat) İstanbul 2001.
3. Baytop T, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Eczacılık Cemiyetleri, Osmanlı İlimi ve Mesleki Cemiyetleri (Ed.E.İhsanoğlu), 143, İstanbul 1983.
4. Baytop T, Osmanlı İmparatorluğu döneminde İstanbul'da Eczacılık Cemiyetleri, Acta Turcica Historiae Medicinae I, 84, 1994.
5. Baytop T, Eczâhânedden Eczaneye, İstanbul 1995.
6. Farmakoloğ 1 (1), 1, 1931.
7. Farmakoloğ 3 (7), 696, 1933.
8. Farmakoloğ 5 (5-7), 1036, 1935.
9. Farmakoloğ 5 (5-8), 1100, 1935.
10. Kocaer R, Türkiye Eczacılar Almancağı, İstanbul 1949.
11. Önger MF, Geçmişten Geleceğe, Türk Eczacıları Birliği Mecmuası, Mayıs 1976.
12. Mat A, Les Périodiques Pharmaceutiques en langue française dans l'Empire ottoman, Revue d'Histoire de la Pharmacie XLIV no 312, 315-317, 1996.
13. Şar S, Eczacılıkta Mesleki Örgütlenmelerin tarihçesi in: Eczacılık Tarihi Araştırmaları (Ed. A. Mat), 305-322, İstanbul 2003
14. Şehsuvaroğlu B, Eczacılık Tarihi Dersleri, 349, İstanbul 1970.